

תולעי תרבות טריסטאן, איזולדה ובילבול מוח

טריסטאן ואיזולדה (תדמסי עיץ במוסיאון הבריטי)
חרון בלתי אפשרי לאהבה אפשרית

עבור תרוניו המטופשים הללו זכה אותו אברהם בלבן במענקי ציירה לשנת יצירה, מטעם משרד החינוך והתרבות.

הזה אינו מסוגל לפגום באיכויות הכתיבה של להיקארה.

הגות

שפינוזה

ביום שישה באב, 27 ביולי 1656, הוכרז מעל התיבה בכית'הכנסת של קהל תורה, הקהילה המאוחדת של היהודים הפורטוגזים באמסטרדם, חרם נגד ברוך שפינוזה (אספינוזה) — עברית של אז.

שפינוזה הוחרם בשל ספק שהטיל בהי שארות הפש, שהיא אחת מעמודי היסוד של הדת היהודית. הנדווי מעשי ישראל הפך את שפינוזה להוגה דעות מרתק במקורותיו, שהונצח במדף הספרים העברי, 300 שנה אחרי נידויו.

באחרונה ראה אור בתרגום לעברית סיפור של שפינוזה מאמר תיאולוגי-מדעיני, שהוא אחד מהחשובים שבספריו.

כבר מדרך ההקדמה של מאמר תיאולוגי-מדעיני אפשר לשער כי שפינוזה היה מנודה גם במדינת ישראל של ז'בולון המר והנשיא חיים הרצוג, שהרי הוא כותב: לפי סברתם של קצת יהודים לא השמיע אלהים את המילים של עשרת הדיברות, אלא לדעתם, בני ישראל שמעו קול רעש בלבד, שלא היתה בו השמעת

סילוסוף שפינוזה
בניישראל שמעו רעש בלבד

מילים... שפינוזה ממשיך ומבקר את היהדות, כרבי מקדמו, בניסוחים כמו: ובמובן זה היו היהודים הגילים לייחס לאלוהים את כל הדברים אשר נישגבו מבינתם ואשר את סבותיהם הטבעיות לא הכירו בימים ההם. לכן קראו לסערה גערת ה' ולרעמים ולברקים חיצו ה'. סבורים היו שאלוהים מחזיק את הרוחות סגורות במערות וקראו להן אוצרות אלהים. בדעתם זו לא נבדלו מן הגויים, אלא כמה שהאמינו כי אלהים, ולא איאלום, הוא מושל'הרוחות... הגדרות הסותרות את המתכונות שכופה זבולון המר על תלמידי ישראל, 1984.

במאמר תיאולוגי-מדעיני מתמודד שפינוזה עם סדרת שאלות, המעמידות את הבסיס ליהדות המודרנית, כבסיס קוסמופוליטי ולא ארצי, מפגר ואילי. הוא כוחן שאלות-יסוד בדת, החל בנבואה והאם היתה מתת הנבואה מיוחדת לעברים, המשך בחוק האלוהי, וער על הטעם, למה נבקעו ספקי קדוש.

שפינוזה ממשיך ושוכל אתגרים מחקריים לביקורת ולכתיבת היהדות, תוך שהוא מוכיח, כי החומש וספרי יהושע, שופטים, רות, שמואל ומלכים לא נכתבו בידי הקדושים עלהם... ובאותה ביקורת עיקבית וחסרת-פשרות, אין שפינוזה מרפה ידו ועיונו גם ממשיכי חלק מהיהדות, הנצרות, ובוחן האם השליחים כתבו את איגרותיהם כשליחים ונביאים או כמורים... בהמשך הטקסט שלו, יוצא שפינוזה חוצץ כנגד המגמה היהודית המתוחכמת, המנסה

ברוך שפינוזה - מאמר תיאולוגי-מדעיני; עברית: ח. וירשובסקי; הוצאת מאגנס; 260 עמודים (כריכה קשה).

למיתוס של דון ז'ואן בתרבות האירופית קיים קוטב — קוטב הנאמנות מול קוטב הבוגרות. את הקוטב הזה מסמל המיתוס של טריסטאן ואיזולדה, שהוא אחד מהגדולים שבגילויי השתוקקות הנפש הגברית האהבת.

טריסטאן הוא הגבר המדמה שמצא כאיזולדה את יחידת ליבו, את השלימות הנשית המשלימה שלו.

גוטפריד איש שטראסבורג, משורר גרמני בן המאה ה-13, ששימש לבלור העיד שטראסבורג, חיבר את תנוסח הידוע ביותר של טריסטאן ואיזולדה, על-פי מקורות צרפתיים, ובנראה סיפורו האבוד של ברטיאן מנורדא.

סיפור עתיק זה של אהבה העזה מכל האהבות, אהבה שהביאה עיבובן פסולא ותמוליד אל שתיית לא אהבה בלבד, אלא אהבה ופחד גם יחד... נחשב אחת מיצירות המופת של תרבות האירופית, הטומן בחובו גם משמעויות בלעדיות לתרבות הנצרות של סוף ימי הביניים. והנה, בימינו, קם יורש וממשיך בישראל של שנות ה-80, לגוטפריד איש שטראסבורג, אברהם בלבן, שפירסם מחזור שירי אהבה "מקוריים" תחת הכותרת הכמעט בלתי-אפשרית טריסטאן ואיזולדה, כותרת העשויה להמאס מיתוס אירופי זה על הקורא הישראלי.

בלבן היומני מביא תרומים מפרי עטו, בניקודו של המנקר ססח מלין, ובלוויית ציורים צבעוניים הלוקוחים מכתבי צרפתי מן המאה ה-15, של גירסה צרפתית לסיפור אהבה זה.

חרוניו הבלתי-אפשריים של בלבן מהווים מעין קריקטורה של שירה, כבר מחריזת-הפתחיה, שבה מבשר בלבן: חיפושית תענה לבוא / אל מצע העשבים שלנו... ררך החרייה המעוררת סלידה ולאודווקא אהבה ביד נימהרת הדבק טריסטאן את איזולדה. / ביד קשה היא אוחזת בו... ועד לחרייה בנוסח מי כמדתם יודע מהו תל'מלאכי. / עבשיו. באין להם ליל ואין שחרית, / הם יודעים שנפלה בחלקם אהבה. / מי כמדתם יודע שהיתה זאת אהבה אפשרית. אולי, אבל איזו שירה בלתי-אפשרית, של חרון בלתי-אפשרי. האל שהביא לעולם את אהבת טריסטאן ואיזולדה, לא הביא בלבן מעט כישרון. כדי שזה יוכל לחרוז חרוז עברי ראוי לשמו.

אברהם בלבן - טריסטאן ואיזולדה; ניקוד: פסח מלין; הוצאת דליה מל: 80 עמודים (כריכה קשה).

הלימודים של זבולון המר, פסילה המשולה למחיקת ויליאם שיקספיר מתוכנית-הלימודים באנגליה.

עיון

אטימות

דחיית הפואטיקה היומאמית נתקשרה במגמת ההפשטה העירפול... כשאיה אל המפוגגן, הכללי העל-זמני, בהבאה במקום הנטייה לפירוט הניסיון המסויים... (שנרפך) לשיר יירי מטאפורי... אל עבר המטאפורי

קרובן אלתרמן
בלבול-מוח אקדמי

הדחום... כך מלהגת פרופסור רות קרטון בלרם, פרופסור לסיפור עברית באוניברסיטה העברית בירושלים, כסיפרה בין הנישגב לאירוני. תוך שהיא מעמידה בו את יצירתו הנשגבה של נתן אלתרמן מול האירוניה שבקיום הפאראוטי של מבקרים כרמתה.

סיפרו זה של קרטון-בלרם נראה כמטרת קרטון של הביקורת, מול החיות והחיוניות, שביצירה הסיפורית. קרטון-בלרם חסרה את הרגישות והתחושות הטבעיות להבנת העומק

הפשוט של יצירה שירית. היא מודדת יצירה זו בכלים אקדמיים שחוקים ומשוללי כל השראה. ביטוייה הביקורתיים של רות קרטון-בלרם, משומשים ומשוללי כל מעוף. במאמר-הכותרת, שבו "מנתחת" קרטון-בלרם את דרכי העיצוב של דגמים ריאליסטיים בחגיגת קיץ של אלתרמן, היא משרכטת לקראת סיום: ופאן מזדקק לעין ההבדל בין החיוני השירי לחיוני ההגותי. בעוד שבמסדה, החשיבות המוענקת לסרט היא חרמ-משמעות, הרי המניין הארוך של הפרטים בשיר, המעמיד על מישור אחד... ועוד מברכת קרטון-בלרם בלשון, שכל קשר בינה ובין הכתיבה או כוונת המשורר, הוא בילבול מוח אקדמי דוחה וחסר כל קסם ענייני ואפילו לא ביקורתי.

כדי שהקורא לא יצא משועמם מרשימה זו, ההניגות מחייבת, שהוא, ואולי אפילו פרופסור קרטון-בלרם, יקרא את הקטע הבא, תחת הכותרת מנגד לארץ, שכתב המשורר יונתן רטוש, כסיפור ספרות יהודית בלשון העברית. על השיר מריבת קיץ של נתן אלתרמן:

הקיץ המתואר בשיר זה הוא אומנם קיצוני, הקיץ שלנו, אבל כפי שהוא נראה בעיניים זרות. בעיניו של חדש מקרוב בא. בשבילו, בשביל הבא מאקלים שאיננו תתי-טרופי כשלנו, מפתיעות וקובעות הן עצם עובדות הדום: העדר הגשם, העדר העשב והפרגים...

אלא שיונתן רטוש, רעב רוב ימי חייו, כפי שרועכים ומתבזים סופרים ומשוררים צבריים אחרים בישראל, למרות שהבנתו בשירה עלתה עשרת מונים על הפרופסורית קרטון-בלרם ורומיה, המתזים דיו-אקדמית ומוהמים שירת משוררים.

אילו מחצית מהתקציבים המוקצים על-חשבון כספי הציבור למחלקות המטמטמות לסיפור ולשירה, היו מושקעים בסופרים ובמשוררים, אולי פרופסוריות ופרופסורים כקרטון-בלרם היו נאלצים לחפש אחר עבודה ומיקצוע, כהתאם לכישוריהם הטיבעיים — אך הסיפור והשירה הישראליים היו נישכרים עשרת מונים.

לא ייתכן שבארץ הזאת, הסופרים והמשוררים יירעבו והפרופסורים והפרופסוריות שמינו על חשבון חקר יצירותיהם. משהו מעוות כאן.

רות קרטון-בלרם - בין הנישגב לאירוני; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 128 עמודים (כריכה רכה).
יינותן רטוש - סיפור יהודית בלשון העברית - הוצאת הדר; 212 עמודים (כריכה רכה).